

Алчевська Х. Д. Історія відкриття школи в селі Олексіївці Михайлівської волості / Х. Д. Алчевська // Передуманное и пережитое. Дневники, письма, воспоминания / Х. Д. Алчевська. – М. : изд. И. Д. Сытина, 1912. – С. 201–205.

Історія відкриття школи в селі Олексіївці Михайлівської волості

29 травня 1879 р.

Ви не можете собі уявити, яка я щаслива—навколо мене юрмиться 30 сільських дітей, яких привели самі батьки з земними поклонами, просьбами й приносинами. І як все це трапилося просто й несподівано для мене самої. Ви знаєте, що, проживаючи минулого літа на селі, я ані разу не дозволила собі заговорити про школу, незважаючи на непереборне бажання: мені здавалося це передчасним, я боялася сполохати цей неприручений до думки про школу народ, мені здавалося, що спочатку потрібно приголубити його й чим-небудь та як-небудь, у міру можливості, допомогти йому в його повсякденних потребах і нестатках. Зближення це змальовувалося мені не в розмовах на теми, чужі народові, не в проповідях незрозумілою мовою,— я бажала тільки, щоб цей сільський люд повірив, що може зустрітися людина і «з панів», як він дивиться на нас, яка готова допомогти йому. Прагнення мої виявились у тому, що я стала лікувати хворих: перев'язувала рани, завела похідний самоварчик, що мандрував з хати до хати, де був хворий, який бажав напитись чаю, відвідувала породіль, голубила діточок,— одним словом, робила все те, що завжди робила й раніше, опинившись улітку на селі серед бідуючого люду. Коли ми виїздили з села, нас проводжали благословінням й сльозами. Все це мене надзвичайно зворушувало, і я давала собі слово наступного року, приїхавши сюди, одразу ж заговорити про школу.

Нагода трапилася чудова: знайомий селянин-кравець, знімаючи мірку з нашого Миколи, сказав: «І в мене такий хлопчик і як бажає вчитися, та ніде школи немає!» Я запропонувала, щоб 6-річний Сашко ходив до мене, а за ним потяглися різні Лукаші, Марусі, Мануйли та ін. Ставлячись з глибокою повагою до вірувань народу, до того, в чому втілюється для нього ідеал добра, правди й справедливості, я, обмивши і причесавши цих брудних діток, приступила насамперед до вивчення, роз'яснювання й співання молитви: «Отче наш». Матері, слухаючи спів своїх вихованців, зворушилися і плакали, та й справді, трудно було не плакати, дивлячись на цих малят, що співали: «хліб наш насущний». А втім, не думайте, що всі вже в нас малята, що нам віддали тільки «На тобі, боже, що мені не гоже!», тобто дітей, нездатних ще до роботи, ні: є в нас Роман Попов 13 років, він працював на шахті, одержував 6 крб., і рідні відняли його від роботи, щоб зробити письменним; є й інший хлопчик 12 років, він пас наших волів і одержував 3 крб., і його віддали, і це не 2, не 3, а, мабуть, половина. Це можна вважати вже фактичним співчуттям до школи і як слід радіти з цього, особливо маючи на увазі скептиків, які твердять, що народ мало не з-під палиці треба гонити до школи.

Була я вже у П., клопочуся про дозвіл, щоб усе було оформлено як належить. Виписала з Петербурга портрет Государя, а з Харкова книги й навчальне приладдя.

Щаслива з свого успіху Х. А.

Р. S. Я повинна признатися, що досі сумніви відносно того: чи пошлють селяни дітей вчитися, не мало мучили мене. Я гадала: адже ми знаємо народ з книг, з «Отечественных записок» і оповідань Гліба Успенського, а вони, поміщики-старожили, прожили з ними вік. Що, коли ми з своїми книжними симпатіями пошиємося в дурні, а вони, практики, восторжествують із своїм закоренілим скептицизмом. Дослід удався., і я тепер спокійна й щаслива.

3 липня 1879 р.

II

«Бідна я, бідна! Де моя радість? Де моя впевненість у власних силах, в умінні вести справу за найнесприятливіших обставин?» Пожалійте мене! Ось що трапилось: закінчивши заняття сьогодні ранком, ми довго розмовляли з племінницею про те, коли наші діти закінчать азбуку: «До 1 серпня неодмінно!» казала я самовпевнено!.. Але передбаченню моєму.; не судилося здійснитись: того ж дня після обіду ми почули дзвоник і побачили станового, який швидко простував до наших воріт. Увійшовши, він подав мені папір від інспектора до поліції, в якому значилося приблизно таке: За приватними чутками, до мене дійшло, що якась жінка між Михайлівкою й Селезнівкою займається недозволеним навчанням дітей. Прошу вчинити слідство й зробити за законом».

Тієї хвилини, коли я прочитала папір, у мене потемніло в очах, потім, силкуючись покликати на допомогу все своє самовладання, я підійшла до письмового столу, дістала всі свої папери, тобто «свідоцтво на право викладання», «призначення мене розпорядницею недільної школи», «подяка міста», «повідомлення про царський подарунок», нарешті, приготовлене вже на ім'я інспектора прохання в пакеті й з маркою, і, мовчки, подала все це поліцейському чиновникові. Уважно переглянувши все це, він презирливо відсунув від себе папери й зауважив: «Все це мало значення там — у Харкові, а зараз ви в Катеринославській губернії... Будь ласка, візьміть перо й пишіть те, що я вам продиктую». Я машинально послухалася, невиразно пригадуючи, що непослух поліції веде до якихось нових покарань. У скронях мені стукало, руки тремтіли, і мені нестерпно прикро було на те, навіщо вони тремтять і видають моє душевне хвилювання — адже можна припустити, дивлячись на мене, бозна-що, але прикрість ще більше шкодила справі, я відчувала, що обличчя моє вкрилося плямами й являло собою, очевидно, такий жалюгідний вигляд, що навіть поліцейський чиновник проїнявся, мабуть, жалем і сказав мені з почуттям співчутливості й покровительства:

— Ви не турбуйтеся! Це нічого! Викличуть вас до мирового судді, стягнуть 50 коп. штрафу та й годі!

Потім він почав диктувати мені таке: 3 липня 1879 року я дала цю підписку в тому...

— Дозвольте,— спинала я його, незважаючи на весь занепад духу,—

скажіть мені раніше на словах «у чому саме?»»

— Ви зараз побачите, потрудіться писати! — зазначив він м'яко, але настійно. Я теж настійно поклала перо й сказала:

— Я неодмінно хочу знати, в чому саме!

— В тому,— продовжував він, наче диктуючи,— що, відкривши школу без дозволу начальства...

— Я не можу на це погодитися,— заперечила я твердо,— це не школа, а просте навчання грамоти вдома,— і я показала йому «Положення про початкові народні училища». Розпочалися нові суперечки на ту саму тему. Кінець кінцем він погодився, проте, на таку розписку:

«1879 р., липня 3 дня, я, нижчепідписана, дружина купця-землевласника Слов'яносербського повіту, Х. Д. Алчевська, даю цю розписку п. приставу 2 стану Слов'яносербського повіту в тому, що навчання дітей початкової грамоти вдома в с. Олексіївці Михайлівської волості, яким займалась я на підставі примітки до ст. другої Височайше затвердженого положення про початкові народні училища 1864 р., що «просте навчання грамоти вдома дозволяється без дозволу училищної ради», надалі до дозволу місцевого начальства зобов'язуюсь припиняти. Причому вважаю за потрібне додати, що з 1 червня по 3 липня, займаючись навчанням дітей без дозволу місцевого начальства, я мала на увазі просити незабаром училищну раду про дозвіл відкрити школу в Михайлівській волості».

Бідні діти! Як скажу їм завтра, щоб вони розходилися по домівках? Що зрозуміють вони з усього цього? Що подумають їхні батьки?